

Kohtuasi C-388/21

Eelotsusetaotlus

Saabumise kuupäev:

23. juuni 2021

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Landgericht Erfurt (Erfurti esimese astme kohus, Saksamaa)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

17. juuni 2021

Hageja:

A

Kostja:

B

Landgericht Erfurt
[...]

Kohtumäärus
eelotsusetaotluse esitamiseks

Euroopa Kohtule

Kohtuasjas

A _____
– hageja –

[...]

versus

B _____
– kostja –

[...]

mille ese on „diisliskandaalist“ tulenev kahjuhüvitise nõue

tegi Landgericht Erfurti (Erfurti esimese astme kohus) 8. tsiviilkolleegium [...]

[...] järgmise

kohtumääruse:

I. Menetlus peatatakse.

II. Euroopa Liidu Kohtule esitatakse ELTL artikli 267 alusel liidu õiguse tõlgendamise kohta järgmised eelotsuse küsimused:

1. Kas direktiivi 2007/46/EÜ artikli 18 lõige 1, artikli 26 lõige 1, artikkel 46 koosmõjus määruse (EÜ) nr 715/2007 artiklitega 4, 5 ja 13 järgivad ka eesmärgi kaitsta sõidukite ostjate huve ja vara? Kas sellega on hõlmatud ka sõiduki ostja huvi hoiduda ostmast sõidukit, mis ei ole kooskõlas liidu õiguse nõuetega, eelkõige sellist sõidukit, millesse on paigaldatud keelatud katkestusseade määruse (EÜ) nr 715/2007 artikli 5 lõike 2 tähenduses?

2. Kas liidu õigusest, eelkõige tõhususe põhimõttest ja põhiõigustest ning looduse enese õigustest tuleneb, et sõiduki ostjal on õigus esitada sõiduki tootja vastu tsiviilõiguslikku kahju hüvitamise nõuet iga kord, kui sõiduki tootja on enda süül (hooletusest või tahtlikult) lasknud turule sõiduki, millesse on paigaldatud keelatud katkestusseade määruse (EÜ) nr 715/2007 artikli 5 lõike 2 tähenduses?

A. Asjaolud ja põhikohtuasi

Põhikohtuasi on üks paljudest sellistest „diisliskandaalidest“, mille raames nõutakse keelatud katkestusseadmega sõiduki või mootori tootjalt kõikjal Euroopas kahjuhüvitist.

Hageja ostis 2017. aasta juulis autokauplusest kasutatud sõiduauto Mercedes-Benz GLK 200 CDI. Sõidukisse on paigaldatud kostja toodetud diiselmootor OM 651, mille suhtes kehtib heitestandard Euro 5.

Oma hagiga esitab hageja nõude mõista kostjalt välja 8457,47 eurot ja vabastada ennast laenukohustusest summas 15 528,32 eurot sõiduki samaaegse tagastamise vastu.

Selle sõiduki heitgaasitagastuse määr sõltub temperatuurist, mis tähendab, et teatud välistemperatuuridel heitgaasitagastuse määr väheneb (nn termoaken), mille tagajärjel on lämmastikoksiidi (NOx) heide suurem.

B. Saksa õiguse kohaldatavad sätted

Kohtuasjas otsuse tegemiseks määravad Saksa õigusnormid on sõnastatud järgmiselt:

BGB § 823 Kahju hüvitamise kohustus

(1) Isik, kes kahjustab tahtlikult või hooletuse tõttu õigusvastaselt teise isiku elu, keha, tervist, vabadust, omandit või muud õigust, peab hüvitama talle sellest tekkinud kahju.

(2) Sama kohustus kehtib isiku suhtes, kes rikub teise isiku kaitseks mõeldud seadust. Kui seaduse kohaselt on selle rikkumine võimalik ka ilma süüta, siis tekib hüvitamiskohustus ainult süü olemasolul.

BGB § 826 Heade kommete vastasel viisil tahtlikult kahju tekitamine

Isik, kes tekitab teisele heade kommete vastasel viisil tahtlikult kahju, peab talle sellest tekkinud kahju hüvitama.

C. Eelotsuse küsimuste tähtsus asjas otsuse tegemise seisukohast

Eelotsusetaotluse esitanud kohtu esialgse hinnangu kohaselt on „termoaken“ keelatud katkestusseade vastavalt määruse (EÜ) nr 715/2007 artikli 5 lõike 2 teise lause punktile a koosmõjus artikli 3 punktiga 10. Sellise katkestusseadme kasutamine tekitab küsimuse, kas liidu õigusest – kaitsva toime kaudu või vahetult – tuleneb, et sõiduki ostjal on õigus esitada tsiviilõiguslikku nõuet ka juhul, kui sõiduki tootja on liidu õigust rikkunud üksnes hooletusest. Vastusest sellele küsimusele sõltub käesoleva hagi rahuldamine, kuna vastutus heade kommete vastasel viisil tahtlikult kahju tekitamise eest BGB § 826 tähenduses on ilmselt välistatud. Euroopa Kohus ei ole sellele küsimusele veel vastanud. Tegemist ei ole ka *acte clair* juhtumiga.

1. Esimene eelotsuse küsimus

Esimese küsimusega palutakse selgitada, kas liidu õigusega sooviti ja kavatseti kaitsta ka keelatud katkestusseadmega sõiduki ostjat. Käesoleval juhul annab Saksa õigus, nimelt BGB § 823 lõige 2 põhimõtteliselt õiguse nõuda kahjuhüvitist.

Vastustaja deliktiõiguslik vastutus võiks tuleneda BGB § 823 lõikest 2 koostoimes direktiivi 2007/46/EÜ artikli 18 lõikega 1, artikli 26 lõikega 1 ja artikliga 46 ning määruse (EÜ) nr 715/2007 artiklitega 4, 5 ja 13. See eeldab, et nimetatud sätteid saab eraldi või kogumina pidada „kaitsenormiks“.

Kaitsenormi tingimuste kohta märkis Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) „rinnaimplantaatide“ kohtuasjas järgmist [...]:

„Bundesgerichtshofi väljakujunenud praktika kohaselt tuleb õigusnormi käsitada kaitsenormina BGB § 823 lõike 2 tähenduses, kui selle eesmärk ja sisu on igal juhul tagada ka üksikisiku või asjaomase üldsuse kaitse teatud õigushüve rikkumise vastu. Sellest tulenevalt ei ole oluline õigusnormi mõju, vaid selle sisu ja eesmärk ning see, kas seadusandja on õigusnormi kehtestamisel just nimelt soovinud tagada üksikisikule või asjaomasele üldsusele õiguste kaitset, mida väidetavast rikkumisest tulenevalt taotletakse, või soovinud seda kaitset ette näha muu kaitse kaudu. Piisab sellest, et norm peab kaitsma ka üksikisiku kõnealust huvi, olgugi et esmajoones peetakse normiga silmas üldsuse huvi. Teisest küljest ei või kaitsenormi kohaldamisala olla liiga lai. Seetõttu ei piisa sellest, et üksikisiku kaitset on võimalik normi järgimise peegeldusena objektiivselt tagada; pigem peab see olema üks normiga järgitavatest eesmärkidest. Lisaks peab üksikisikule õiguse andmine nõuda kahju hüvitamist olema mõttekas ja näima vastutusõiguse terviksüsteemi raames sobiv; seejuures tuleb õigusnormide kogumit, millesse asjaomane norm kuulub, igakülgselt hinnates kontrollida, kas seadusandjal võis olla kavatsus siduda kaitstud huvi rikkumisega selle rikkuja deliktiõiguslik vastutus, millega kaasneb kahjustatud isiku tõendamiskoormise kergendamine.“

Käesoleva kohtuasja kontekstis tekib seetõttu küsimus, kas liidu õigus tervikuna, eelkõige direktiivi 2007/46/EÜ artikli 18 lõige 1, artikli 26 lõige 1 ning määruse (EÜ) nr 715/2007 artikli 5 lõige 2 peab üldiste huvide kaitse kõrval kaitsma ka sõiduki ostja huvi hoiduda ostmast sõidukit, mis ei ole kooskõlas liidu õiguse nõuetega, eelkõige sellist sõidukit, millesse on paigaldatud keelatud katkestusseade määruse (EÜ) nr 715/2007 artikli 5 lõike 2 tähenduses.

2. Teine eelotsuse küsimus

Peale selle tekib küsimus, kas sõiduki ostja õigus nõuda kahjuhüvitist tuleneb vahetult liidu õigusest, olenemata selle kui kaitsenormi olemusest. Sellele küsimusele jaatava vastuse andmist võiks toetada tõhususe põhimõtte koostoimes liidu põhiõiguste ja looduse enese õigustega.

a) Liidu õiguses sätestatud **tõhususe põhimõtte** nõuab, et liidu õigusega taotletud eesmärkide saavutamist ei muudetaks võimatuks ega ülemäära keeruliseks.

Sõidukite registreerimist ja lubatud heitkoguste ühikuid käsitlevate liidu õigusnormidega taotletud eesmärgid saavutavad soovitava toime vaid siis, kui toime pandud rikkumiste eest on ette nähtud sanktsioonid, et hoida ära edaspidiseid rikkumisi (vt ka direktiivi 2007/46/EÜ artikkel 46). Sanktsioonid peavad olema tõhusad ja hoiatavad, et tagada liiklusohutuse kõrge tase, kõrgetasemeline tervise- ja keskkonnakaitse, energiatõhusus, tõhus kaitse omavolilise kasutamise eest ja tarbijate kaitse. Liikmesriikide kohtud peavad seda arvesse võtma (vt Euroopa Kohtu 3. oktoobri 2013. aasta otsus C-32/12, EU:C:2013:637).

Saksamaal esineb aga kahtlusi nii sanktsioonide kohaldamise kui ka nende ennetava toime suhtes. Leitakse, et Saksamaal on sanktsioone ette nähtud ebapiisavalt. Saksa õiguses ei ole sanktsioone ettenägevaid norme, mis vastaksid liidu õiguse nõuetele. Ettevõtjate suhtes kehtivad karistusõiguslikud normid puuduvad.

Selleks et olukorda tasakaalustada, võiks tõhususe põhimõtte kohaselt olla asjakohane kohaldada sõiduki tootja iga süüliselt (hooletusest või tahtlikult) toime pandud teo eest, mis puudutab katkestusseadet, sanktsioone selle kaudu, et sõiduki ostja saab esitada tootja vastu deliktilise kahju hüvitamise nõude.

b) Õigus nõuda kahjuhüvitist võib lisaks tõhususe põhimõttele tuleneda ka **liidu põhiõigustest**.

Põhiõiguste harta – kui *living instrument* – on käesoleval juhul kohaldatav, see tähendab, et see on Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide suhtes siduv ja kohustuslik (harta artikli 51 lõige 1). Liidu õiguse – käesolevas asjas sõidukite registreerimist käsitlevate sätete – kohaldamine toob nimelt kaasa hartaga tagatud põhiõiguste kehtivuse ja hõlmab seda (Euroopa Kohtu 26. veebruari 2013. aasta kohtuotsus C-617/10, EU:C:2013:105, punkt 21).

Sisuliselt on asjakohased eelkõige õigus elule (harta artikli 2 lõige 1) ning õigus kehalisele ja vaimsele puutumatusle (harta artikli 3 lõige 1) kui „ökoloogiline inimõigus“. Tulenevalt tihedast seosest harta artiklis 1 nimetatud inimväärikusega on neil põhiõigustel vahetu kolmikmõju ehk horisontaalne mõju [...]. Isikutevahelises tsiviilkohtuasjas on need sätted seega imperatiivsed (vt Euroopa Kohtu 17. aprilli 2018. aasta kohtuotsus C-414/16, EU:C:2018:257, punkt 76 jj). See kehtib eelkõige turul valitsevat rolli omavate riigisarnaste osalejate suhtes. Lisanduvad tervise-, keskkonna- ja tarbijakaitse põhimõtted vastavalt harta artiklitele 35, 37 ja 38, mis sisaldavad optimeerimise nõudeid.

Kõik need põhiõigused ja põhimõtted toovad kaasa ulatuslikud kaitsekohustused (vt ka *Gerechtshof Den Haag* (Haagi apellatsioonikohus) 9. oktoobri 2018. aasta otsus 200178.245/01 – „Urgenda“). Lõpuks ja sisuliselt on tegemist Euroopa Liidu põhiõiguste kehtivuse ja tõhusa maksmapanekuga. Harta artikli 51 lõike 1 teise lause kohaselt edendavad liit ja liikmesriigid harta põhiõigusi ja põhimõtteid. Kõnealuse sõnaselge edendamiskohustuse eesmärk on põhiõiguste ulatuslik teostamine ja põhiõiguste kaitse *optimeerimine*.

c) Diisliga seotud juhtumitel võivad kaitset tugevdavalt lisanduda **looduse enese õigused** [...]. Lämmastikoksiidid on suurel määral keskkonnaohtlikud (vt ka Euroopa Kohtu 3. juuni 2021. aasta otsus C-635/18, EU:C:2021:437, ja kohtujurist Bobeki 10. juuni 2021. aasta ettepanek kohtuasjas C-177/19, EU:C:2021:476). Äärmiselt keskkonnaohtlike lämmastikoksiidide paiskamisega keskkonda lubatust suuremal määral rikutakse looduse õigusi, näiteks õigust puutumatusle, mille olemasolu tuleneb harta artikli 3 analoogia alusel kohaldamisest.

Selliseid looduse õigusi saab analoogia alusel tuletada Euroopa Liidu aluslepingute hulka kuuluvast hartast. Hartas korduvalt kasutatud lahtise sisuga mõiste „isik“ hõlmab ka loodust või üksikuid ökosüsteeme [...]. Pealegi oleks vastuoluline omistada õigussubjekti staatus kunstlikule intelligentsile, mida Euroopa Liit pooldab, kuid mitte ökosüsteemidele.

Looduse eriomaste õiguste tunnustamine kehtiva õiguse tõlgendamise ja kohaldamise kaudu on nõutav tulenevalt keskkonnaalaste nõuete tähtsusest ja kiireloomulisusest. Euroopa Liidu õigus lubab seda teha [...].

Esineb siiski põhimõtteline vastuolu väärtushinnangutes. Kapitali ja varalisi huve – praegu krüptoraha – on sajandeid õiguslikult kodeeritud ja kaitstud [...], samal ajal kui keskkonnahuvid on tavaliselt tagaplaanile jäetud. Looduse ja keskkonna sisemist väärtust ja väärtust inimeste jaoks – *conditio sine qua non* kõikide inimõiguste teostamiseks – ei ole arvesse võetud.

Looduse õiguste tunnustamine vastab kogu maailmas levinud suundumusele [...].

Kriteeriume seavad põhiseadused ja kohtud globaalses lõunas, näiteks Ecuadoris ja Colombias. Colombia põhiseaduskohus omistas õigussubjekti staatuse näiteks jõe Rio Atrato ja Colombia Amazonase piirkonnale. Samasuguseid suundumusi võib täheldada paljudes teistes õiguskordades. Nii on see Uus-Meremaal ja praegu Šveitsis ja Rootsis (vt ka Šveitsi föderaalkohtu otsus primaatide põhiõiguste kohta, 16. septembri 2020. aasta kohtuotsus 1C-105/2019).

Liidu õiguskord on rahvusvahelistele mõjutustele avatud. Harta artikli 53 dünaamiliselt kohaldatav klausel lubab kirjeldatud üleilmset õigussuundumust arvesse võtta [...].

Looduse õiguste tunnustamise poolt, mitte selle vastu, räägib ka inimväärikuse tagamine hartas. Harta artiklis 1 sätestatud inimväärikusest ja preambulis sätestatud vastutusest inimühiskonna ja tulevaste põlvkondade ees tuleneb nimelt nõue võimaldada looduse õiguste tunnustamise kaudu ka järeltulevatele põlvkondadele elu, mida iseloomustab inimväärikus ja vaba enesemääramine.

Peale põlvkondade- ja ajaülese vabaduse kindlustamise arvestab see ka hartas sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtet. See on kooskõlas solidaarsuse nõudega, mis väljendub hartas tarvikuna. Liidu põhiõigustest – õigusest elule kuni õiguseni omandile – ja selle kui kaitsenormi olemusest tuleneb kohustus tunnustada looduse õigusi.

Muus osas viidatakse võrreldavatele eelotsusetaotlustele, mis puudutavad diisliskandaali, näiteks Landgericht Ravensburgi (Ravensburgi esimese astme kohus, Saksamaa) eelotsusetaotlusele [...].

[...] [eelotsusetaotluse esitamise õigus riigisisese õiguse alusel]

Säilivad kahtlused Saksa kohtute sõltumatuse suhtes, millele viidati 15. juuni 2020. aasta eelotsusetaotluses (kohtuasi C-276/20).

[...]

TÖÖDOKUMENT